

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 28ης Φεβρουαρίου 1991 *

Στην υπόθεση C-234/89,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Oberlandesgericht Frankfurt am Main (Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

του Στέργιου Δηλιμίτη

και

της Henninger Bräu AG,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ και του κανονισμού (ΕΟΚ) 1984/83 της Επιτροπής, της 22ας Ιουνίου 1983, σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης σε κατηγορίες συμφωνιών αποκλειστικής προμήθειας (ΕΕ 1983, L 173, σ. 5),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

συγκείμενο από τους Ο. Due, Πρόεδρο, G. F. Mancini, T. F. O'Higgins, J. C. Moitinho de Almeida και M. Díez de Velasco, προέδρους τμήματος, F. A. Schockweiler, F. Grévisse, M. Zuleeg και P. J. G. Kapteyn, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: W. Van Gerven

γραμματέας: H. A. Rühl, κύριος υπάλληλος διοικήσεως

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— ο Στέργιος Δηλιμίτης, εκπροσωπούμενος από τον Hans Thieme, δικηγόρο Φραγκφούρτης,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

- η Henninger Bräu AG, εκπροσωπούμενη από τον Gerd Becht, δικηγόρο Φραγκφούρτης,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την Edwige Belliard, υποδιευθύντρια της Διευθύνσεως Νομικών Υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών, και τον Marc Giacomini, Γραμματέα Εξωτερικών Υποθέσεων του ίδιου Υπουργείου,
- η Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον Norbert Koch, νομικό σύμβουλό της,

έχοντας υπόψη την έκθεση για την επ' ακροατηρίου συζήτηση,

αφού άκουσε τις παρατηρήσεις που ανέπτυξαν προφορικά κατά τη συνεδρίαση της 20ής Ιουνίου 1990 ο Στέργιος Δηλιμίτης, η Henninger Bräu AG, εκπροσωπούμενη από τον Frank Montag, δικηγόρο Κολωνίας, και η Επιτροπή,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 11ης Οκτωβρίου 1990,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- ¹ Με Διάταξη της 13ης Ιουλίου 1989, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 27 Ιουλίου 1989, το Oberlandesgericht Frankfurt am Main υπέβαλε, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, ορισμένα προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 85 της Συνθήκης ΕΟΚ και του κανονισμού (ΕΟΚ) 1984/83 της Επιτροπής, της 22ας Ιουνίου 1983, σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης σε κατηγορίες συμφωνιών αποκλειστικής προμήθειας (ΕΕ 1983, L 173, σ. 5).
- ² Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν κατά την εκδίκαση διαφοράς μεταξύ του Στέργιου Δηλιμίτη, πρώην μισθωτή εστιατορίου-ποτοπωλείου στη Φραγκφούρτη επί του Μάιν (στο εξής: εστιατορας), και της ζυθοποιίας Henninger Bräu AG, που εδρεύει στην

ίδια πόλη (στο εξής: ζυθοποιία). Αντικείμενο της διαφοράς είναι το ποσό που αξίωσε από τον εστιάτορα η ζυθοποιία κατόπιν της καταγγελίας από τον εστιάτορα της συμβάσεως που είχαν συνάψει στις 14 Μαΐου 1985.

- 3 Κατά το άρθρο 1 της συμβάσεως αυτής η ζυθοποιία εκμισθώνει ένα εστιατόριο-ποτοπωλείο στον εστιάτορα. Το άρθρο 6 της συμβάσεως επιβάλλει στον εστιάτορα την υποχρέωση να καλύπτει τις ανάγκες του σε βαρελίσια μύρα, μύρα σε φιάλες ή μεταλλικά κουτιά με προϊόντα και εμπορεύματα της ζυθοποιίας και τις ανάγκες του σε μη οينوπνευματώδη ποτά με προϊόντα των θυγατρικών εταιριών της ζυθοποιίας. Τα είδη των ποτών είναι τα αναφερόμενα στους εκάστοτε ισχύοντες καταλόγους τιμών της ζυθοποιίας και των θυγατρικών εταιριών της. Στον εστιάτορα πάντως επιτρέπεται να προμηθεύεται μύρες και μη οينوπνευματώδη ποτά από επιχειρήσεις εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη.
- 4 Το άρθρο 6 ορίζει επιπλέον ότι ο εστιάτορας έχει την υποχρέωση αγοράς 132 τουλάχιστον εκατολίων μύρας ετησίως. Σε περίπτωση αγοράς μικρότερης ποσότητας, οφείλει να καταβάλει αποζημίωση λόγω μη εκπληρώσεως των υποχρεώσεών του.
- 5 Ο εστιάτορας κατήγγειλε τη σύμβαση στις 31 Δεκεμβρίου 1986. Κατόπιν της καταγγελίας αυτής η ζυθοποιία θεώρησε ότι ο εστιάτορας της όφειλε το ποσό των 6 032,15 γερμανικών μάρκων (DM) που θα κάλυπτε τα μισθώματα, ένα κατ' αποκοπήν ποσό λόγω μη τηρήσεως της υποχρεώσεως αγοράς της κατώτατης ποσότητας και διάφορα παρεπόμενα έξοδα. Η ζυθοποιία συμψήφισε το ποσό αυτό με την εγγύηση που είχε συστήσει ο εστιάτορας για τη μίσθωση.
- 6 Ο εστιάτορας θεώρησε ανεπίτρεπτο τον συμψηφισμό αυτό και ενήγαγε τη ζυθοποιία ενώπιον του Landgericht Frankfurt am Main με αίτημα την επιστροφή του συμψηφισθέντος ποσού. Προς στήριξη της αγωγής του ο εστιάτορας ισχυρίστηκε, μεταξύ άλλων, ότι η σύμβαση ήταν άκυρη δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ. Με απόφαση της 10ης Φεβρουαρίου 1988 το Landgericht απέρριψε την αγωγή. Το Landgericht έκρινε ότι η σύμβαση δεν επηρέαζε το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών, κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, αφού συγκεκριμένα επέτρεπε στον εστιάτορα να εφοδιάζεται σε άλλα κράτη μέλη και συνεπώς δεν είχε μεγάλη σημασία αν πληρούσε τις προϋποθέσεις της κατά κατηγορίες εξαρέσεως που προβλέπει ο προαναφερθείς κανονισμός 1984/83.

- 7 Κατά της αποφάσεως του Landgericht ο εστιάτορας άσκησε έφεση ενώπιον του Oberlandesgericht Frankfurt am Main, το οποίο έκρινε ότι συνέτρεχε ανάγκη υποβολής στο Δικαστήριο προδικαστικού ερωτήματος ως προς το ζήτημα αν συμβιβάζονται οι συμβάσεις προμήθειας μύρας με τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου περί ανταγωνισμού. Κατόπιν αυτού το Oberlandesgericht υπέβαλε τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

« Α — 1) Μπορεί να θεωρηθεί ότι μια σύμβαση προμήθειας μύρας περιέχουσα συμφωνία για αποκλειστική προμήθεια, όπως η σύμβαση μεταξύ των διαδίκων εν προκειμένω, επηρεάζει *αισθητά* το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ, επειδή η σύμβαση αυτή ανήκει σε μια “δέσμη” παρόμοιων συμβάσεων προμήθειας μύρας στο οικείο κράτος μέλος — χωρίς να έχει σημασία η προμηθεύουσα ζυθοποιία — και επειδή το ενδεχόμενο επηρεασμού του διακρατικού εμπορίου εκτιμάται βάσει των συνεπειών που έχει για την αγορά αυτή *η δέσμη συμβάσεων*,

- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα:

Πόσο υψηλό πρέπει να είναι το ποσοστό δεσμεύσεως εντός ενός κράτους μέλους για να υπάρχει αισθητός επηρεασμός του διακρατικού εμπορίου; Αρκεί προς τούτο το ποσοστό 60 % περίπου, το οποίο η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων θεωρεί ότι είναι το ποσοστό δεσμεύσεως στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας;

- 3) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα:

Εφόσον τα αποτελέσματα που έχουν στην αγορά σωρευτικά *όλες οι συμβάσεις προμήθειας μύρας που υφίστανται στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας* και συνεπάγονται δεσμεύσεις περί αποκλειστικής προμήθειας και/ή η συμβολή της συγκεκριμένης συμβάσεως για την παραγωγή των αποτελεσμάτων αυτών πρέπει να εκτιμώνται κατόπιν εμπεριστατωμένης εξετάσεως των *συγκεκριμένων περιστάσεων*, ποια κριτήρια έχουν αποφασιστική σημασία για την εξέταση αυτή και μήπως είναι ιδιαίτερα κρίσιμα τα ακόλουθα στοιχεία:

— μέγεθος της ζυθοποιίας που επιβάλλει τις δεσμεύσεις,

— όγκος των πωλήσεων που προβλέπει κάθε σύμβαση,

- όγκος των πωλήσεων που αφορά η “ δέσμη ”,
 - αριθμός, διάρκεια και μέγεθος των υφισταμένων δεσμεύσεων και σχέση προς τις ποσότητες που πωλούν οι ανεξάρτητοι πωλητές,
 - δέσμευση του εστιάτορα από τη ζυθοποιία, τον έμπορο ποτών ή τον κύριο του ακινήτου στο πλαίσιο της συμβάσεως μισθώσεως,
 - ποσότητες με τις οποίες εφοδιάζουν το εστιατόριο οι μη δεσμευόμενοι έμποροι χονδρικής πωλήσεως,
 - έκταση των δεσμεύσεων προς αλλοδαπούς παραγωγούς,
 - πυκνότητα του δικτύου των δεσμεύσεων σε ορισμένες γεωγραφικές περιοχές,
 - σύγκριση με τις πωλήσεις που πραγματοποιούνται εκτός των ζυθεστιάτοριών και μπαρ, τάση της καταναλώσεως στους χώρους αυτούς,
 - δυνατότητα δημιουργίας ή εξαγοράς νέων σημείων πωλήσεως;
- 4) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ή στο τρίτο ερώτημα:

Σημαίνει το γεγονός ότι μια σύμβαση προμήθειας μύρας επιτρέπει ρητά στον εστιάτορα να αγοράζει μύρα προερχόμενη από άλλα κράτη μέλη (ρήτρα ελεύθερης αγοράς) ότι η σύμβαση αυτή δεν μπορεί καταρχήν να επηρεάσει το διακρατικό εμπόριο ή αυτό εξαρτάται και από το αν έχει συμφωνηθεί υποχρέωση αγοράς μιας κατώτατης ποσότητας και από το μέγεθος της ποσότητας αυτής, καθώς και από τον τρόπο με τον οποίο ρυθμίζονται τα δικαιώματα της ζυθοποιίας (αποζημίωση, καταγγελία της συμβάσεως) σε περίπτωση προμήθειας μικρότερης ποσότητας;

- B — 1) Πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 1 και του άρθρου 6, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1984/83, περί μη εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, σε ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών, όταν τα ποτά που

καλύπτει η υποχρέωση αποκλειστικής προμήθειας δεν απαριθμούνται στο κείμενο της συμβάσεως, αλλά έχει συμφωνηθεί ότι τα είδη των ποτών θα είναι τα αναφερόμενα στον εκάστοτε ισχύοντα κατάλογο τιμών της ζυθοποιίας;

- 2) Παύει να ισχύει η κατά τον κανονισμό (ΕΟΚ) 1984/83 εξαίρεση από την απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ για ολόκληρη τη σύμβαση προμήθειας μύρας που προβλέπει την υποχρέωση αποκλειστικής προμήθειας μη οينوπνευματωδών ποτών *χωρίς* να περιλαμβάνει τη ρήτρα των ευνοϊκότερων όρων κατά την έννοια του άρθρου 8, παράγραφος 2, στοιχείο β, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1984/83, όπως φαίνεται να συνάγεται από το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, σε συνδυασμό με το σημείο 17 της ανακοινώσεως περί των κανονισμών (ΕΟΚ) της Επιτροπής 1983/83 και 1984/83, της 22ας Ιουνίου 1983, ή καθίσταται απλώς άκυρη, κατ' εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ, *αυτή* μόνο η δέσμευση αποκλειστικής προμήθειας, η οποία καθαυτή επιτρέπεται κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1984/83;

Γ — Είναι αναγκαία για κάθε σύμβαση προμήθειας μύρας, που εμπίπτει στο άρθρο 85 της Συνθήκης ΕΟΚ και δεν πληροί τις προϋποθέσεις που θέτει ο κανονισμός (ΕΟΚ) 1984/83 για την κατά κατηγορίες εξαίρεση, η ατομική εξαίρεση ή έχουν τα εθνικά δικαστήρια την εξουσία να θεωρούν τη σύμβαση έγκυρη στις περιπτώσεις στις οποίες υπάρχει μια επουσιώδης μόνο απόκλιση από τις διατάξεις του ανωτέρω κανονισμού; »

- 8 Στην έκθεση για την επ' ακροατηρίου συζήτηση αναπτύσσονται διεξοδικώς το νομικό πλαίσιο της υποθέσεως και το ιστορικό της διαφοράς της κύριας δίκης, η εξέλιξη της διαδικασίας, καθώς και οι έγγραφες παρατηρήσεις που κατατέθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου. Τα στοιχεία αυτά της δικογραφίας δεν επαναλαμβάνονται κατωτέρω παρά μόνο καθόσον απαιτείται για τη συλλογιστική του Δικαστηρίου.
- 9 Με τα τρία πρώτα ερωτήματα υπό Α, το αιτούν δικαστήριο ζητεί τον προσδιορισμό των κριτηρίων βάσει των οποίων πρέπει να εξετάζεται αν συμβιβάζονται με το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ οι συμβάσεις προμήθειας μύρας. Με το τέταρτο ερώτημα υπό στοιχείο Α, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσία αν τα κριτήρια αυτά μεταβάλλονται, όταν η σύμβαση προμήθειας μύρας περιέχει ρήτρα ελεύθερης αγοράς, η οποία επιτρέπει ρητώς στον εστιάτορα να εφοδιάζεται από άλλα κράτη μέλη. Τα ερωτήματα υπό στοιχείο Β αφορούν την ερμηνεία του κανονισμού

1984/83, κυρίως δε των άρθρων 6 και 8 του κανονισμού αυτού. Το τελευταίο ερώτημα, υπό στοιχείο Γ, αφορά την αρμοδιότητα των εθνικών δικαστηρίων να εφαρμόζουν το άρθρο 85 της Συνθήκης ΕΟΚ στις συμβάσεις προμήθειας μύρας που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις εξαιρέσεως τις οποίες προβλέπει ο κανονισμός 1984/83.

Επί του ζητήματος αν συμβιβάζονται οι συμβάσεις προμήθειας μύρας με το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ

- 10 Οι συμβάσεις προμήθειας μύρας προβλέπουν γενικώς ότι ο προμηθευτής παρέχει στον μεταπωλητή ορισμένα οικονομικά και χρηματικά οφέλη, όπως είναι η χορήγηση δανείων υπό ευνοϊκούς όρους, η μίσθωση χώρων για τη λειτουργία του εστιατορίου ή ποτοποιείου και η παροχή των τεχνικών εγκαταστάσεων, των επίπλων και του λοιπού αναγκαίου για τη λειτουργία του εστιατορίου εξοπλισμού. Η αντιπαροχή συνίσταται κατά κανόνα στην ανάληψη από τον μεταπωλητή της υποχρεώσεως να προμηθεύεται επί ορισμένη περίοδο τα προϊόντα που αφορά η σύμβαση μόνο από τον προμηθευτή. Η υποχρέωση αποκλειστικής προμήθειας συνοδεύεται κατά κανόνα από απαγόρευση πωλήσεως ανταγωνιστικών προϊόντων εντός του μισθίου.
- 11 Το όφελος που αποκομίζει ο προμηθευτής από τη σύναψη των συμβάσεων αυτών συνίσταται στο ότι εξασφαλίζει την πραγματοποίηση ορισμένων πωλήσεων, καθόσον ο μεταπωλητής, λόγω της υποχρεώσεως αποκλειστικής προμήθειας και της απαγορεύσεως του ανταγωνισμού που του έχει επιβληθεί, επικεντρώνει τις προσπάθειές του στην πώληση των προϊόντων που αφορά η σύμβαση. Αποτέλεσμα των συμβάσεων προμήθειας είναι επίσης η συνεργασία με τον μεταπωλητή, η οποία παρέχει στον προμηθευτή τη δυνατότητα να προγραμματίζει τις πωλήσεις του κατά τη διάρκεια της ισχύος της συμβάσεως και να οργανώνει αποτελεσματικά την παραγωγή και διανομή των προϊόντων του.
- 12 Οι συμβάσεις προμήθειας μύρας παρέχουν οφέλη και στον μεταπωλητή, καθόσον του επιτρέπουν να εισέλθει στην αγορά της διανομής μύρας υπό ευνοϊκούς όρους και με εγγυημένο τον εφοδιασμό του. Η σύμπτωση των συμφερόντων μεταπωλητή και προμηθευτή για την προώθηση των πωλήσεων των προϊόντων που καλύπτονται από τη σύμβαση αποτελεί εγγύηση και για τον μεταπωλητή σε σχέση με τη συνεργασία του προμηθευτή, ώστε να εξασφαλίζεται η ποιότητα των προϊόντων και η παροχή υπηρεσιών στην πελατεία.

- 13 Μολονότι σκοπός των συμφωνιών αυτών δεν είναι ο περιορισμός του ανταγωνισμού κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, πρέπει εντούτοις να εξεταστεί αν το αποτέλεσμα τους συνίσταται στην παρακώλυση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού.
- 14 Με την απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1967, 23/67, Brasserie de Haecht (Slg. 1967, σ. 543), το Δικαστήριο έκρινε ότι, για να εκτιμηθούν τα αποτελέσματα μιας τέτοιας συμφωνίας, πρέπει να ληφθεί υπόψη το οικονομικό και το νομικό πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσεται και εντός του οποίου μπορεί να συμβάλει, μαζί με άλλες συμφωνίες, στην πρόκληση σωρευτικού αποτελέσματος επί της λειτουργίας του ανταγωνισμού. Από την ίδια αυτή απόφαση προκύπτει επίσης ότι το σωρευτικό αποτέλεσμα πλειόνων παρομοίων συμβάσεων αποτελεί ένα από τα στοιχεία που λαμβάνονται υπόψη προκειμένου να κριθεί αν το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο μπορεί να επηρεαστεί από ενδεχόμενη αλλοίωση της λειτουργίας του ανταγωνισμού.
- 15 Κατά συνέπεια, στην προκειμένη υπόθεση πρέπει να εξεταστούν τα αποτελέσματα που συνεπάγεται μια σύμβαση προμήθειας μύρας, σε συνδυασμό με άλλες ομοειδείς συμβάσεις, επί των δυνατοτήτων των εγχωρίων ανταγωνιστών ή των ανταγωνιστών από τα άλλα κράτη μέλη να διεισδύσουν στην αγορά της καταναλώσεως μύρας ή να αυξήσουν το μερίδιο της αγοράς που ελέγχουν και συνεπώς επί του φάσματος των προϊόντων που προσφέρονται στους καταναλωτές.
- 16 Προϋπόθεση για την εξέταση αυτή είναι καταρχάς η οριοθέτηση της σχετικής αγοράς. Η σχετική αγορά προσδιορίζεται, πρώτον, σε συνάρτηση με τη φύση της οικονομικής δραστηριότητας, στην προκειμένη περίπτωση την πώληση μύρας. Οι πωλήσεις αυτές πραγματοποιούνται τόσο στο λιανικό εμπόριο όσο και εντός των εστιατορίων και ποτοπωλείων. Από την άποψη του καταναλωτή ο τομέας των ποτοπωλείων, καφενείων και εστιατορίων διαφέρει από τον τομέα του λιανικού εμπορίου, καθόσον οι πωλήσεις στον πρώτο τομέα δεν συνίστανται απλώς σε αγοραπωλησίες προϊόντων, αλλά και σε παροχές υπηρεσιών, η δε κατανάλωση μύρας στα εστιατόρια και ποτοπωλεία δεν εξαρτάται κυρίως από οικονομικούς παράγοντες. Αυτή η ιδιαιτερότητα των πωλήσεων εντός των εστιατορίων επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι οι ζυθοποιίες έχουν οργάνώσει ειδικά δίκτυα διανομής στον τομέα αυτό, για τα οποία είναι αναγκαίες ειδικές εγκαταστάσεις, και ότι οι τιμές στον τομέα αυτό είναι κατά γενικό κανόνα υψηλότερες των τιμών πωλήσεως στο λιανικό εμπόριο.
- 17 Κατά συνέπεια, η σχετική αγορά είναι εν προκειμένω η αγορά της διανομής μύρας στα εστιατόρια και ποτοπωλεία. Τούτο δεν αναιρείται από το γεγονός ότι υπάρχουν

ορισμένα σημεία επαφής μεταξύ των δύο αυτών δικτύων διανομής: οι πωλήσεις στο λιανικό εμπόριο παρέχουν σε νέους ανταγωνιστές τη δυνατότητα να καθιστούν γνωστά τα σήματά τους και να εκμεταλλεύονται τη φήμη τους για να διεισδύουν στην αγορά των εστιατορίων και ποτοπωλείων.

- 18 Η σχετική αγορά οριοθετείται, δεύτερον, από γεωγραφική άποψη. Στο σημείο αυτό επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι συμβάσεις προμήθειας μπίρας συνάπτονται, κατά το πλείστον, σε εθνικό επίπεδο. Κατά συνέπεια, για την εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων περί ανταγωνισμού, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η εγχώρια αγορά διανομής μπίρας στα εστιατόρια και ποτοπωλεία.
- 19 Προκειμένου να κριθεί αν η ύπαρξη πλειόνων συμβάσεων προμήθειας μπίρας εμποδίζει τη διείσδυση στην ανωτέρω οριοθετηθείσα αγορά, πρέπει στη συνέχεια να εξεταστεί η φύση και η σημασία του δικτύου των συμβάσεων αυτών. Στο δίκτυο αυτό ανήκουν όλες οι παρεμφερείς συμβάσεις βάσει των οποίων ένας μεγάλος αριθμός σημείων πώλησεως εξαρτάται από ορισμένους εγχωρίους παραγωγούς (απόφαση της 18ης Μαρτίου 1970, 43/69, Bilger, Slg. 1970, σ. 127). Το αποτέλεσμα των δικτύων αυτών συμβάσεων επί της δυνατότητας διεισδύσεως στην αγορά εξαρτάται, μεταξύ άλλων, από τον αριθμό των σημείων πώλησεως που δεσμεύονται έναντι των εγχωρίων παραγωγών σε σχέση με τον αριθμό των μη δεσμευόμενων εστιατορίων, από τη διάρκεια της ισχύος των δεσμεύσεων, από τις ποσότητες μπίρας που αφορούν οι δεσμεύσεις αυτές, καθώς και από τη σχέση μεταξύ των ποσοτήτων αυτών και των ποσοτήτων που πωλούνται από μη δεσμευόμενους διανομείς.
- 20 Η ύπαρξη μιας δέσμης παρεμφερών συμβάσεων, ακόμη και αν επηρεάζει σημαντικά τις δυνατότητες διεισδύσεως στην αγορά, δεν αρκεί πάντως για να συναχθεί το συμπέρασμα ότι υπάρχει στεγανοποίηση της σχετικής αγοράς, αφού αποτελεί ένα μόνο από τα στοιχεία του οικονομικού και νομικού πλαισίου εντός του οποίου πρέπει να εκτιμάται η σύμβαση (απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1967, 23/67, όπ.π.). Όσον αφορά τα υπόλοιπα στοιχεία, πρέπει κυρίως να λαμβάνονται υπόψη εκείνα τα οποία επίσης επηρεάζουν αυτές τις δυνατότητες διεισδύσεως στην αγορά.
- 21 Στο σημείο αυτό πρέπει να εξεταστεί αν ένας νέος ανταγωνιστής έχει πραγματικές και συγκεκριμένες δυνατότητες να ενταχθεί στο δίκτυο των συμβάσεων αγοράζοντας μια ζυθοποιία που έχει ήδη αναπτύξει δράση στη σχετική αγορά μαζί με όλη την αλυσίδα των σημείων πώλησεως της ζυθοποιίας αυτής ή να παρακάμψει το δίκτυο αυτό συμβάσεων ανοίγοντας νέα εστιατόρια και ποτοπωλεία. Προς τούτο πρέπει να

ληφθούν υπόψη οι ρυθμίσεις και οι συμβάσεις που διέπουν τις αγοραπωλησίες εταιριών και τη δημιουργία σημείων πωλήσεως, καθώς και ο κατώτατος αριθμός σημείων πωλήσεως που είναι αναγκαίος για την επικερδή εκμετάλλευση ενός συστήματος διανομής. Η ύπαρξη εμπόρων χονδρικής πωλήσεως μύρας, οι οποίοι δεν δεσμεύονται έναντι παραγωγών που δρουν στην αγορά, αποτελεί επίσης παράγοντα που θα μπορούσε να διευκολύνει τους νέους παραγωγούς να διεισδύσουν στην αγορά αυτή, αφού θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν για τη διανομή της μύρας τους τα δίκτυα πωλήσεως των ανωτέρω εμπόρων.

- 22 Εξάλλου, πρέπει να εξεταστούν οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες λειτουργεί ο ανταγωνισμός στη σχετική αγορά. Τα κρίσιμα προς τούτο στοιχεία δεν είναι μόνο ο αριθμός και το μέγεθος των παραγωγών που δρουν στην αγορά, αλλά και ο βαθμός κορεσμού της αγοράς αυτής και η εμπιστοσύνη των καταναλωτών στα υπάρχοντα σήματα, αφού είναι κατά κανόνα δυσκολότερο για τον παραγωγό να διεισδύσει σε μια κορεσμένη αγορά που χαρακτηρίζεται από την εμπιστοσύνη των καταναλωτών σε μικρό αριθμό μεγάλων παραγωγών παρά σε μια αγορά που βρίσκεται σε πλήρη ανάπτυξη και στην οποία δρουν πολύ μικροί παραγωγοί των οποίων τα σήματα δεν είναι ιδιαίτερα γνωστά. Η εξέλιξη των πωλήσεων μύρας στο λιανικό εμπόριο παρέχει χρήσιμα στοιχεία για την τάση της ζήτησης και αποτελεί επίσης ένδειξη του βαθμού κορεσμού της όλης αγοράς μύρας στο σύνολό της. Η ανάλυση της εξέλιξεως αυτής αποτελεί επίσης σημαντικό στοιχείο για την αξιολόγηση της εμπιστοσύνης του καταναλωτή στις διάφορες μάρκες. Η συνεχής αύξηση των πωλήσεων ζύθων υπό νέα σήματα μπορεί πράγματι να προσδώσει φήμη στους κατόχους των σημάτων αυτών, την οποία μπορούν να εκμεταλλευθούν για να διεισδύσουν στην αγορά των εστιατορίων και ποτοποιείων.
- 23 Αν από την εξέταση του συνόλου των παρεμφερών συμβάσεων που έχουν συναφθεί στη σχετική αγορά και των λοιπών στοιχείων του οικονομικού και νομικού πλαισίου της συγκεκριμένης συμβάσεως προκύπτει ότι οι συμβάσεις αυτές δεν έχουν ως σωρευτικό αποτέλεσμα τη στεγανοποίηση της αγοράς αυτής έναντι των νέων εγχωρίων και αλλοδαπών ανταγωνιστών, τότε δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι οι ατομικές συμβάσεις που συναποτελούν τη δέσμη συμφωνιών περιορίζουν τον ανταγωνισμό κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης. Επομένως, για τις συμβάσεις αυτές δεν ισχύει η απαγόρευση που προβλέπει η διάταξη αυτή.
- 24 Αν, αντίθετα, από την εξέταση προκύψει ότι η διείσδυση στη σχετική αγορά είναι δυσχερής, πρέπει να εξεταστεί κατά πόσον οι συμβάσεις της συγκεκριμένης ζυθοποιίας συμβάλλουν στην παραγωγή του σωρευτικού αποτελέσματος του συνόλου των παρεμφερών συμβάσεων που έχουν συναφθεί στην αγορά αυτή. Η ευθύνη για τη στεγανοποίηση αυτή της αγοράς βαρύνει, σύμφωνα με τους κοινοτικούς κανόνες περί ανταγωνισμού, τις ζυθοποιίες που συμβάλλουν σημαντικά στο αποτέλεσμα αυτό. Κατά συνέ-

πεια, δεν ισχύει η απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1, για τις συμβάσεις προμήθειας μύρας που συνάπτουν οι ζυθοποιίες των οποίων η συμβολή στο σωρευτικό αποτέλεσμα αυτό είναι ασήμαντη.

- 25 Προκειμένου να εκτιμηθεί ο βαθμός στον οποίο οι συμβάσεις προμήθειας μύρας που συνάπτει η ζυθοποιία συντελούν στην παραγωγή του προαναφερομένου σωρευτικού αποτελέσματος της στεγανοποίησης της αγοράς, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η θέση των συμβαλλομένων εντός της αγοράς. Η θέση αυτή δεν εξαρτάται μόνο από το μερίδιο της αγοράς που ελέγχουν η ζυθοποιία και ο όμιλος εταιριών στον οποίο ενδεχομένως ανήκει, αλλά και από τον αριθμό των σημείων πώλησής που εξαρτώνται από τη ζυθοποιία αυτή ή από τον ανωτέρω όμιλο σε σχέση με τον συνολικό αριθμό των εστιατορίων και ποτοποιείων που υφίστανται εντός της σχετικής αγοράς.
- 26 Επιπλέον, ο βαθμός στον οποίο οι ατομικές συμβάσεις που συνάπτει η ζυθοποιία συντελούν στη στεγανοποίηση της αγοράς αυτής εξαρτάται από τη διάρκειά τους. Αν η διάρκεια αυτή είναι προφανώς υπερβολική σε σχέση με τη μέση διάρκεια των συμβάσεων προμήθειας μύρας που συνάπτονται γενικά εντός της σχετικής αγοράς, τότε για την ατομική σύμβαση ισχύει η απαγόρευση του άρθρου 85, παράγραφος 1. Μια ζυθοποιία δηλαδή, που ελέγχει σχετικά μικρό μέρος της αγοράς και δεσμεύει τα σημεία πώλησής της επί πολλά έτη, μπορεί να συμβάλλει στη στεγανοποίηση της αγοράς στον ίδιο βαθμό με μια ζυθοποιία της οποίας η θέση στην αγορά είναι σχετικά ισχυρή, αλλά αποδεσμεύει κατά τακτά και σύντομα χρονικά διαστήματα τα σημεία πώλησής της.
- 27 Κατά συνέπεια, στα τρία πρώτα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι μια σύμβαση προμήθειας μύρας απαγορεύεται από το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ όταν συντρέχουν σωρευτικά οι ακόλουθες δύο προϋποθέσεις: πρώτον, η πρόσβαση στην εγχώρια αγορά διανομής μύρας στα εστιατόρια και ποτοποιεία πρέπει να είναι, λόγω του εν γένει οικονομικού και νομικού πλαισίου της εν λόγω συμβάσεως, δύσκολη για τους ανταγωνιστές που θα μπορούσαν να εγκατασταθούν ή να αυξήσουν το μερίδιό τους στην αγορά αυτή. Το γεγονός ότι η επίμαχη σύμβαση είναι, εντός της αγοράς αυτής, μέρος ενός συνόλου ομοειδών συμβάσεων που επηρεάζουν σωρευτικά τον ανταγωνισμό αποτελεί απλώς έναν από τους παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για να κριθεί αν η πρόσβαση στην αγορά αυτή είναι πράγματι δύσκολη. Δεύτερον, η επίμαχη σύμβαση πρέπει να συντελεί σημαντικά στη στεγανοποίηση την οποία προξενεί το σύνολο των συμβάσεων αυτών εντός του οικονομικού και νομικού πλαισίου τους. Ο βαθμός στον οποίο συντελεί η ατομική σύμβαση στη στεγανοποίηση αυτή εξαρτάται από τη θέση των συμβαλλομένων εντός της σχετικής αγοράς και τη διάρκεια ισχύος της συμβάσεως.

Επί του ζητήματος αν συμβιβάζεται με το άρθρο 85, παράγραφος 1, η σύμβαση προμήθειας μύρας που περιλαμβάνει ρήτρα ελεύθερης αγοράς

- 28 Η σύμβαση προμήθειας μύρας που περιλαμβάνει ρήτρα περί ελεύθερης αγοράς διαφέρει από τις άλλες συμβάσεις προμήθειας μύρας που συνάπτονται συνήθως, καθόσον επιτρέπει στον μεταπωλητή να αγοράζει μύρα προελεύσεως άλλων κρατών μελών. Η ρήτρα αυτή περιορίζει, προς όφελος των ζυθών από τα άλλα κράτη μέλη, το πεδίο εφαρμογής της απαγορεύσεως του ανταγωνισμού που συνοδεύει συνήθως την υποχρέωση αποκλειστικής προμήθειας την οποία επιβάλλει η κλασική σύμβαση προμήθειας μύρας. Η σημασία της ρήτρας περί ελεύθερης αγοράς πρέπει να εκτιμάται σε συνάρτηση με το γράμμα της και το εν γένει οικονομικό και νομικό της πλαίσιο.
- 29 Όσον αφορά το γράμμα της ρήτρας, επιβάλλεται η παρατήρηση ότι η ρήτρα αυτή παρέχει πολύ περιορισμένη ελευθερία, εφόσον επιτρέπει μόνο στον μεταπωλητή να αγοράζει ο ίδιος ανταγωνιστικές μύρες εντός άλλων κρατών μελών. Αντίθετα, ο βαθμός ελευθερίας είναι πολύ μεγαλύτερος, όταν η ρήτρα αυτή επιτρέπει στον μεταπωλητή να αγοράζει και μύρες που εισάγουν από άλλα κράτη μέλη τρίτες επιχειρήσεις.
- 30 Όσον αφορά το εν γένει οικονομικό και νομικό πλαίσιο της ρήτρας, πρέπει να τονιστεί ότι, αν, όπως εν προκειμένω, μία από τις άλλες ρήτρες επιβάλλει την υποχρέωση αγοράς μιας κατώτατης ποσότητας από τις μύρες που καλύπτει η σύμβαση, πρέπει να εξετάζεται τι αντιπροσωπεύει η ποσότητα αυτή σε σχέση με τις πωλήσεις μύρας που πραγματοποιούνται συνήθως στο συγκεκριμένο εστιατόριο ή ποτοποιαείο. Αν από την εξέταση αυτή προκύψει ότι η υποχρεωτική ποσότητα είναι σχετικά μεγάλη, η ρήτρα περί ελεύθερης αγοράς χάνει την οικονομική της σημασία, ενώ αντίθετα αναπτύσσει πλήρως τα αποτελέσματά της η απαγόρευση πώλησεως ανταγωνιστικών ζυθών. Το συμπέρασμα αυτό ισχύει ιδιαίτερα όταν, δυνάμει της συμβάσεως, η υποχρέωση αγοράς ορισμένων κατώτατων ποσοτήτων συνοδεύεται από κυρώσεις.
- 31 Αν από την κατά γράμμα ερμηνεία της ρήτρας περί ελεύθερης αγοράς ή από την εξέταση των συγκεκριμένων αποτελεσμάτων του συνόλου των ρητρών της συμβάσεως εντός του οικονομικού και νομικού πλαισίου τους προκύψει ότι ο περιορισμός του πεδίου εφαρμογής της απαγορεύσεως ανταγωνισμού είναι μόνο θεωρητικός ή έχει απολέσει την οικονομική του αξία, η εν λόγω σύμβαση πρέπει να εξομοιώνεται προς τις κλασικές συμβάσεις προμήθειας μύρας. Κατά συνέπεια, πρέπει να εκτιμάται σε σχέση με το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης όπως ακριβώς εκτιμώνται εν γένει οι συμβάσεις προμήθειας μύρας.

- 32 Δεν συμβαίνει το ίδιο όταν η ρήτρα περί ελεύθερης αγοράς εξασφαλίζει πράγματι στους εγχώριους ή αλλοδαπούς προμηθευτές μύρας προελεύσεως άλλου κράτους μέλους τη δυνατότητα να εφοδιάζουν το συγκεκριμένο σημείο πωλήσεων. Η σύμβαση που περιέχει τέτοια ρήτρα δεν μπορεί καταρχήν να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών κατά την έννοια του άρθρου 85, παράγραφος 1, οπότε για τη σύμβαση αυτή δεν ισχύει η απαγόρευση που προβλέπει η εν λόγω διάταξη.
- 33 Στο τέταρτο ερώτημα του Oberlandesgericht πρέπει συνεπώς να δοθεί η απάντηση ότι η σύμβαση προμήθειας μύρας που επιτρέπει στον μεταπωλητή να αγοράζει μύρα προελεύσεως άλλων κρατών μελών δεν μπορεί να επηρεάσει το διακρατικό εμπόριο, εφόσον οι εγχώριοι ή αλλοδαποί προμηθευτές έχουν πράγματι τη δυνατότητα να προμηθεύουν τον μεταπωλητή αυτό με μύρες από άλλα κράτη μέλη.

Επί της ερμηνείας του άρθρου 6, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1984/83

- 34 Με το πέμπτο ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσία αν μια σύμβαση προμήθειας μύρας εμπίπτει στις ευεργετικές διατάξεις του κανονισμού 1984/83 περί εξαιρέσεως κατά κατηγορίες, και συγκεκριμένα στο άρθρο 6, παράγραφος 1, όταν τα ποτά που αφορά η υποχρέωση αποκλειστικής προμήθειας που επιβάλλεται στον μεταπωλητή δεν απαριθμούνται στο κείμενο της συμβάσεως, αλλά προκύπτουν από τον κατάλογο προϊόντων και τον αντίστοιχο κατάλογο τιμών που καταρτίζει σε τακτά χρονικά διαστήματα ο προμηθευτής.
- 35 Ο κανονισμός 1984/83 προβλέπει ορισμένους ειδικούς κανόνες για την κατά κατηγορίες εξαίρεση των συμβάσεων προμήθειας μύρας. Οι κανόνες αυτοί, οι οποίοι διαφέρουν από τις γενικές διατάξεις περί συμφωνιών αποκλειστικής προμήθειας, περιέχονται στα άρθρα 6, 7 και 8 του κανονισμού αυτού.
- 36 Από το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού προκύπτει σαφώς ότι η υποχρέωση αποκλειστικής προμήθειας που επιβάλλεται στον μεταπωλητή αφορά μόνο ορισμένες μύρες ή ορισμένες μύρες και ορισμένα άλλα ποτά που καθορίζονται στη συμφωνία. Σκοπός της επιβολής αυτής της προϋποθέσεως προσδιορισμού των ποτών είναι η αποφυγή του ενδεχομένου να διευρύνει ο προμηθευτής μονομερώς το πεδίο της υποχρέωσης αποκλειστικής προμήθειας. Η σύμβαση προμήθειας μύρας που παρέμεινε, όσον αφορά τα προϊόντα για τα οποία ισχύει η υποχρέωση αποκλειστικής προμήθειας, σε κατάλογο τιμών, τον οποίο ο προμηθευτής μπορεί να τροποποιήσει μονομερώς, δεν πληροί την προϋπόθεση αυτή και επομένως δεν προστατεύεται από το άρθρο 6, παράγραφος 1.

- 37 Κατά συνέπεια, στο πέμπτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 6, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1984/83, όταν τα ποτά που αφορά η υποχρέωση αποκλειστικής προμήθειας δεν απαριθμούνται στο ίδιο το κείμενο της συμβάσεως, αλλά έχει συμφωνηθεί ότι τα είδη των ποτών θα είναι τα αναφερόμενα στον ισχύοντα εκάστοτε κατάλογο τιμών της ζυθοποιίας ή των θυγατρικών της εταιριών.

Επί της ερμηνείας του άρθρου 8, παράγραφος 2, στοιχείο β, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1984/83

- 38 Το άρθρο 8, παράγραφος 2, στοιχείο β, του κανονισμού 1984/83 ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι, όταν η σύμβαση προμήθειας μπίρας αφορά εστιατόριο που ο προμηθευτής εκμισθώνει στον μεταπωλητή ή θέτει στη διάθεσή του, η σύμβαση πρέπει να προβλέπει το δικαίωμα του μεταπωλητή να προμηθεύεται από τρίτες επιχειρήσεις ποτά που καλύπτονται από τη σύμβαση (εκτός από μύρα), εφόσον οι επιχειρήσεις αυτές τα προσφέρουν με ευνοϊκότερους όρους και ο προμηθευτής δεν προσφέρει τους όρους αυτούς. Με το έκτο ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν η κατά κατηγορίες εξαίρεση που προβλέπει ο κανονισμός παύει να ισχύει για ολόκληρη τη σύμβαση που δεν πληροί την ανωτέρω προϋπόθεση ή αν οι συνέπειες του ασυμβιβάστου αυτού προς την προαναφερθείσα διάταξη περιορίζονται στη ρήτρα της συμβάσεως που απαγορεύει στον μεταπωλητή να αγοράζει από τρίτες επιχειρήσεις άλλα ποτά εκτός από μύρα.
- 39 Η απάντηση στο ερώτημα αυτό συνάγεται από το άρθρο 8 του κανονισμού 1984/83. Το άρθρο 8, παράγραφος 1, ορίζει ρητώς ότι η εξαίρεση των συμβάσεων προμήθειας μπίρας δεν εφαρμόζεται όταν ορισμένες ρήτρες περιορίζουν την ελευθερία δράσεως του μεταπωλητή και η διάρκεια ισχύος της συμφωνίας είναι υπερβολικά μεγάλη. Η δεύτερη παράγραφος του ανωτέρω άρθρου προσθέτει ορισμένες ειδικές προϋποθέσεις για τις συμβάσεις που αφορούν τη μίσθωση ή την παραχώρηση χρήσεως εστιατορίων. Κατά συνέπεια, αν δεν συντρέχουν οι ανωτέρω προϋποθέσεις, παύει πλήρως να ισχύει η κατά κατηγορίες εξαίρεση που προβλέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, του κανονισμού για τις συμβάσεις προμήθειας μπίρας.
- 40 Το γεγονός πάντως ότι μια σύμβαση προμήθειας μπίρας δεν πληροί τις προϋποθέσεις της εξαίρεσής αυτής δεν σημαίνει κατ' ανάγκη ότι ολόκληρη η σύμβαση είναι άκυρη κατά το άρθρο 85, παράγραφος 2, της Συνθήκης. Η ακυρότητα πλήττει μόνο τα στοιχεία εκείνα της συμφωνίας τα οποία απαγορεύονται από το άρθρο 85, παράγραφος 1. Άκυρη είναι ολόκληρη η συμφωνία μόνο εφόσον τα στοιχεία αυτά δεν μπορούν να διαχωριστούν από την ίδια τη συμφωνία (απόφαση της 30ής Ιουνίου 1966, 56/65, Société technique minière, Slg. 1966, σ. 282).

- 41 Πρέπει επιπλέον να υπομνηστεί ότι, όταν μια συμφωνία δεν εμπίπτει στις ευεργετικές διατάξεις κανονισμού περί εξαιρέσεως κατά κατηγορίες, οι μετέχοντες στη συμφωνία μπορούν να ζητήσουν από την Επιτροπή να εκδώσει απόφαση περί ατομικής εξαιρέσεως ή να ισχυριστούν ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις άλλου κανονισμού περί εξαιρέσεως ορισμένων άλλων κατηγοριών συμφωνιών (απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 1986, 10/86, VAG France, Συλλογή 1986, σ. 4071).
- 42 Συνεπώς στο έκτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η κατά κατηγορίες εξαίρεση που προβλέπει ο κανονισμός (ΕΟΚ) 1984/83 δεν ισχύει για τις συμβάσεις προμήθειας μύρας οι οποίες αφορούν ποτοπωλείο που ο προμηθευτής έχει εκμισθώσει στον μεταπωλητή ή έχει θέσει στη διάθεσή του και προβλέπουν την υποχρέωση αγοράς άλλων ποτών εκτός της μύρας, εφόσον οι συμβάσεις αυτές δεν πληρούν την προϋπόθεση που θέτει το άρθρο 8, παράγραφος 2, στοιχείο β, του κανονισμού αυτού.
- Επί της αρμοδιότητας των εθνικών δικαστηρίων να εφαρμόζουν το άρθρο 85 στις συμφωνίες που δεν εμπίπτουν στις ευεργετικές διατάξεις κανονισμού περί εξαιρέσεως**
- 43 Με το τελευταίο ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ερωτά πώς πρέπει να εκτιμά, δυνάμει των κοινοτικών κανόνων περί ανταγωνισμού, τις συμφωνίες που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις εφαρμογής του κανονισμού 1984/83. Με το ερώτημα αυτό τίθεται ένα γενικό διαδικαστικό ζήτημα σχετικά με τις αρμοδιότητες της Επιτροπής αφενός και των εθνικών δικαστηρίων αφετέρου κατά την εφαρμογή των ανωτέρω κανόνων.
- 44 Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί καταρχάς ότι η Επιτροπή είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή και τη διαμόρφωση της κοινοτικής πολιτικής περί ανταγωνισμού. Η Επιτροπή είναι αρμόδια, σύμφωνα με τους ισχύοντες κανονισμούς περί της εφαρμοστέας διαδικασίας, να εκδίδει ατομικές αποφάσεις, υποκείμενες στον έλεγχο του Πρωτοδικείου και του Δικαστηρίου, και κανονισμούς περί εξαιρέσεως. Η εκτέλεση αυτού του έργου προϋποθέτει κατ' ανάγκη περίπλοκες εκτιμήσεις οικονομικής φύσεως, κυρίως όταν πρόκειται να κριθεί αν μια συμφωνία εμπίπτει στο άρθρο 85, παράγραφος 3. Κατά το άρθρο 9, παράγραφος 1, του κανονισμού 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, του πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 της Συνθήκης ΕΟΚ (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25), αποκλειστική αρμοδιότητα για την έκδοση αποφάσεων εκτελέσεως του άρθρου 85, παράγραφος 3, έχει η Επιτροπή.

- 45 Αντίθετα, η Επιτροπή δεν διαθέτει καμία αποκλειστική αρμοδιότητα για την εφαρμογή των άρθρων 85, παράγραφος 1, και 86. Η Επιτροπή είναι συναρμόδια με τα εθνικά δικαστήρια για την εφαρμογή των διατάξεων αυτών. Όπως δέχθηκε το Δικαστήριο με την απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 1974, 127/73, BRT (Slg. 1974, σ. 51), τα άρθρα 85, παράγραφος 1, και 86 της Συνθήκης παράγουν άμεσα αποτελέσματα στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών και απονέμουν απευθείας στους ιδιώτες δικαιώματα που οφείλουν να σέβονται τα εθνικά δικαστήρια.
- 46 Το ίδιο ισχύει και για τις διατάξεις των κανονισμών περί εξαιρέσεως (απόφαση της 3ης Φεβρουαρίου 1976, 63/75, *Fonderies Roubaix*, Slg. 1976, σ. 111). Η απευθείας εφαρμογή των διατάξεων αυτών πάντως δεν σημαίνει ότι τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να μεταβάλλουν το πεδίο εφαρμογής των κανονισμών περί εξαιρέσεως διευρύνοντάς το ώστε να καλύπτει και συμφωνίες που δεν εμπίπτουν στους κανονισμούς αυτούς. Η διεύρυνση αυτή, ανεξάρτητα από την έκτασή της, θα αποτελούσε επέμβαση στην άσκηση της νομοθετικής εξουσίας από την Επιτροπή.
- 47 Στη συνέχεια πρέπει να εξεταστούν οι συνέπειες της κατανομής αυτής αρμοδιοτήτων για τη συγκεκριμένη εφαρμογή των κοινοτικών κανόνων περί ανταγωνισμού εκ μέρους των εθνικών δικαστηρίων. Σχετικά πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι υπάρχει ο κίνδυνος εκδόσεως από τα εθνικά δικαστήρια αποφάσεων αντιθέτων προς τις αποφάσεις που έχει εκδώσει ή προτίθεται να εκδώσει η Επιτροπή για την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, και του άρθρου 86, καθώς και του άρθρου 85, παράγραφος 3. Οι αντίθετες αυτές αποφάσεις θα αντέβαιναν προς τη γενική αρχή της ασφάλειας του δικαίου και επομένως η έκδοσή τους πρέπει να αποφεύγεται, όταν τα εθνικά δικαστήρια αποφαινόνται επί συμφωνίας ή πρακτικής επί των οποίων ενδέχεται να εκδοθεί στη συνέχεια απόφαση της Επιτροπής.
- 48 Κατά πάγια νομολογία, τα εθνικά δικαστήρια δεν μπορούν, εφόσον η Επιτροπή δεν έχει εκδώσει απόφαση κατ' εφαρμογή του κανονισμού 17, να κηρύσσουν κατά το άρθρο 85, παράγραφος 2, άκυρες τις συμφωνίες οι οποίες προϋφίσταντο ήδη της 13ης Μαρτίου 1962, της ημέρας ενάρξεως της ισχύος του κανονισμού αυτού, και είχαν κοινοποιηθεί νομοτύπως (απόφαση της 6ης Φεβρουαρίου 1973, 48/72, *Brasserie de Haecht*, Slg. 1973, σ. 77, απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 1977, 59/77, *De Bloos*, Slg. 1977, σ. 2359). Οι συμφωνίες αυτές είναι προσωρινά έγκυρες, ενόσω η Επιτροπή δεν έχει αποφανθεί επ' αυτών (απόφαση της 10ης Ιουλίου 1980, 99/79, *Lancôme*, Slg. 1980, σ. 2511).

- 49 Η σύμβαση που αποτελεί το αντικείμενο της κύριας δίκης συνήφθη στις 14 Μαΐου 1985 και από κανένα στοιχείο της δικογραφίας δεν προκύπτει ότι το περιεχόμενό της συμπίπτει πλήρως με το περιεχόμενο πρότυπης σύμβασης που να έχει συναφθεί πριν από τις 13 Μαρτίου 1962 και να έχει κοινοποιηθεί νομοτύπως (απόφαση της 30ής Ιουνίου 1970, 1/70, Rochas, Slg. 1970, σ. 515). Συνεπώς, η σύμβαση δεν φαίνεται να παράγει προσωρινώς έγκυρα αποτελέσματα. Το εθνικό δικαστήριο πάντως, προκειμένου να συμβιβάσει την ανάγκη αποφυγής εκδόσεως αντιφατικών αποφάσεων με την υποχρέωσή του να εκδώσει απόφαση επί των αιτημάτων του διαδίκου που επικαλείται την ακυρότητα της συμβάσεως, μπορεί να λάβει υπόψη τα ακόλουθα στοιχεία κατά την εφαρμογή του άρθρου 85.
- 50 Αν είναι προφανές ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, και αν συνεπώς δεν υπάρχει κανείς κίνδυνος εκδόσεως αντίθετης απόφασης της Επιτροπής, το εθνικό δικαστήριο μπορεί να συνεχίσει τη διαδικασία και να αποφανθεί επί της επίδικης συμβάσεως. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση κατά την οποία δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η σύμβαση είναι ασυμβίβαστη προς το άρθρο 85, παράγραφος 1, και ότι για τη σύμβαση αυτή δεν μπορεί σε καμία περίπτωση, λαμβανομένων υπόψη των κανονισμών περί εξαιρέσεων και των προηγούμενων αποφάσεων της Επιτροπής, να εκδοθεί απόφαση περί εξαιρέσεως βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 3.
- 51 Στο σημείο αυτό πρέπει να υπομνηστεί ότι τέτοια απόφαση μπορεί να εκδοθεί μόνο για τις συμβάσεις που έχουν κοινοποιηθεί ή για τις οποίες δεν υπήρχε υποχρέωση κοινοποίησεως. Δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 2, του κανονισμού 17, δεν υπάρχει υποχρέωση κοινοποίησεως όταν στη συμφωνία μετέχουν επιχειρήσεις εγκατεστημένες σε ένα μόνο κράτος μέλος και η συμφωνία δεν αφορά ούτε εισαγωγές ούτε εξαγωγές μεταξύ κρατών μελών. Μια σύμβαση προμήθειας μύρας μπορεί να πληροί τις προϋποθέσεις αυτές, ακόμη και όταν ανήκει σε δέσμη ομοειδών συμβάσεων (απόφαση της 18ης Μαρτίου 1970, 43/69, Bilger, Slg. 1970, σ. 127).
- 52 Αν το εθνικό δικαστήριο διαπιστώσει ότι η επίμαχη σύμβαση πληροί τις τυπικές αυτές προϋποθέσεις και αν κρίνει, ενόψει της πρακτικής της Επιτροπής ως προς την έκδοση κανονισμών και αποφάσεων, ότι για τη σύμβαση αυτή ενδέχεται να εκδοθεί απόφαση περί εξαιρέσεως, μπορεί να αποφασίσει, ανάλογα με τις δυνατότητες που του προσφέρει το εθνικό δικονομικό δίκαιο, την αναστολή της διαδικασίας ή τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων. Θέμα αναστολής της διαδικασίας ή λήψεως ασφαλιστικών μέτρων τίθεται επίσης όταν συντρέχει κίνδυνος εκδόσεως αντιφατικών αποφάσεων κατά την εφαρμογή των άρθρων 85, παράγραφος 1, και 86.

- 53 Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι το εθνικό δικαστήριο έχει πάντοτε τη δυνατότητα, εντός των ορίων του εφαρμοστέου εθνικού δικονομικού δικαίου και υπό την επιφύλαξη του άρθρου 214 της Συνθήκης, να ζητεί από την Επιτροπή να το ενημερώνει για την πορεία της διαδικασίας που ενδεχομένως έχει κινήσει το θεσμικό αυτό όργανο και επί της πιθανότητας να αποφανθεί το όργανο αυτό επισήμως επί της επίδικης συμβάσεως κατ' εφαρμογή των διατάξεων του κανονισμού 17. Υπό τις ίδιες προϋποθέσεις, το εθνικό δικαστήριο μπορεί να ζητήσει από την Επιτροπή, όταν η συγκεκριμένη εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1, ή του άρθρου 86 παρουσιάζει ιδιαίτερες δυσχέρειες, να του παράσχει τα οικονομικά και νομικά στοιχεία που διαθέτει, καθόσον η Επιτροπή υπέχει από το άρθρο 5 της Συνθήκης υποχρέωση συνεργασίας με τις δικαστικές αρχές των κρατών μελών που είναι επιφορτισμένες με την εφαρμογή και την τήρηση του κοινοτικού δικαίου στην εθνική έννομη τάξη (Διάταξη της 13ης Ιουλίου 1990, C-2/88 Imm., Zwartveld, Συλλογή 1990, σ. I-3365, σκέψη 18).
- 54 Τέλος και εν πάση περιπτώσει, το εθνικό δικαστήριο μπορεί να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης.
- 55 Στο τελευταίο επομένως ερώτημα του Oberlandesgericht πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα εθνικά δικαστήρια δεν μπορούν να διευρύνουν το πεδίο εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) 1984/83, ώστε να περιληφθούν σ' αυτό και οι συμβάσεις προμήθειας μύρας που δεν πληρούν ρητά τις προϋποθέσεις εξαιρέσεως που θέτει ο εν λόγω κανονισμός. Τα εθνικά δικαστήρια δεν μπορούν επίσης να κηρύτσουν ανεφάρμοστο επί των συμβάσεων αυτών το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, βάσει της παραγράφου 3 του ίδιου άρθρου. Μπορούν πάντως να αναγνωρίζουν την ακυρότητα των συμβάσεων αυτών κατά το άρθρο 85, παράγραφος 2, όταν σχηματίζουν την πεποίθηση ότι για τη σύμβαση δεν μπορούσε να εκδοθεί απόφαση περί εξαιρέσεως δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 3.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 56 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Κυβέρνηση της Γαλλικής Δημοκρατίας και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, οι οποίες υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με Διάταξη της 13ης Ιουλίου 1989 το Oberlandesgericht Frankfurt am Main, αποφαινεται:

- 1) Μια σύμβαση προμήθειας μύρας απαγορεύεται από το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ όταν συντρέχουν σωρευτικά οι ακόλουθες δύο προϋποθέσεις: πρώτον, η πρόσβαση στην εγχώρια αγορά διανομής μύρας στα εστιατόρια και ποτοπωλεία πρέπει να είναι, λόγω του εν γένει οικονομικού και νομικού πλαισίου της εν λόγω συμβάσεως, δύσκολη για τους ανταγωνιστές που θα μπορούσαν να εγκατασταθούν ή να αυξήσουν το μερίδιό τους στην αγορά αυτή. Το γεγονός ότι η επίμαχη σύμβαση είναι, εντός της αγοράς αυτής, μέρος ενός συνόλου ομοειδών συμβάσεων που επηρεάζουν σωρευτικά τον ανταγωνισμό αποτελεί απλώς έναν από τους παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για να κριθεί αν η πρόσβαση στην αγορά αυτή είναι πράγματι δύσκολη. Δεύτερον, η επίμαχη σύμβαση πρέπει να συντελεί σημαντικά στη στεγανοποίηση την οποία προξενεί το σύνολο των συμβάσεων αυτών εντός του οικονομικού και νομικού πλαισίου τους. Ο βαθμός στον οποίο συντελεί η ατομική σύμβαση στη στεγανοποίηση αυτή εξαρτάται από τη θέση των συμβαλλομένων εντός της σχετικής αγοράς και τη διάρκεια ισχύος της συμβάσεως.
- 2) Η σύμβαση προμήθειας μύρας που επιτρέπει στον μεταπωλητή να αγοράζει μύρα προελεύσεως άλλων κρατών μελών δεν μπορεί να επηρεάσει το διακρατικό εμπόριο, εφόσον οι εγχώριοι ή αλλοδαποί προμηθευτές έχουν πράγματι τη δυνατότητα να προμηθεύουν τον μεταπωλητή αυτό με μύρες από άλλα κράτη μέλη.
- 3) Δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 6, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1984/83 της Επιτροπής, της 22ας Ιουνίου 1983, σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης σε κατηγορίες συμφωνιών αποκλειστικής προμήθειας, όταν τα ποτά που αφορά η υποχρέωση αποκλειστικής προμήθειας δεν απαριθμούνται στο ίδιο το κείμενο της συμβάσεως, αλλά έχει συμφωνηθεί ότι τα είδη των ποτών θα είναι τα αναφερόμενα στον ισχύοντα εκάστοτε κατάλογο τιμών της ζυθοποιίας ή των θυγατρικών της εταιριών.
- 4) Η κατά κατηγορίες εξαίρεση που προβλέπει ο κανονισμός (ΕΟΚ) 1984/83 δεν ισχύει για τις συμβάσεις προμήθειας μύρας οι οποίες αφορούν ποτοπωλείο που ο προμηθευτής έχει εκμισθώσει στον μεταπωλητή ή έχει θέσει στη διάθεσή του και προβλέπουν την υποχρέωση αγοράς άλλων ποτών εκτός της μύρας, εφόσον οι συμβάσεις αυτές δεν πληρούν την προϋπόθεση που θέτει το άρθρο 8, παράγραφος 2, στοιχείο β, του κανονισμού αυτού.

- 5) Τα εθνικά δικαστήρια δεν μπορούν να διευρύνουν το πεδίο εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) 1984/83, ώστε να περιληφθούν σ' αυτό και οι συμβάσεις προμήθειας μύρας που δεν πληρούν ρητά τις προϋποθέσεις εξαιρέσεως που θέτει ο εν λόγω κανονισμός. Τα εθνικά δικαστήρια δεν μπορούν επίσης να κηρύσσουν ανεφάρμοστο επί των συμβάσεων αυτών το άρθρο 85, παράγραφος 1, της Συνθήκης, βάσει της παραγράφου 3 του ίδιου άρθρου. Μπορούν πάντως να αναγνωρίζουν την ακυρότητα των συμβάσεων αυτών κατά το άρθρο 85, παράγραφος 2, όταν σχηματίζουν την πεποίθηση ότι για τη σύμβαση δεν μπορούσε να εκδοθεί απόφαση περί εξαιρέσεως δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 3.

Due	Mancini	O'Higgins	Moitinho de Almeida	
Díez de Velasco	Schockweiler	Grévisse	Zuleeg	Kapteyn

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 28 Φεβρουαρίου 1991.

Ο Γραμματέας
J.-G. Giraud

Ο Πρόεδρος
O. Due